

Rozszerzona odpowiedzialność producenta w gospodarce opakowaniami i odpadami opakowaniowymi

Extended Producer Responsibility in the Management of Packaging and Packaging Waste

Polska, jako państwo członkowskie Unii Europejskiej, zobowiązana jest do osiągnięcia bardzo wysokich poziomów recyklingu względem odpadów opakowaniowych, wytwarzanych na terenie naszego kraju. Jednym z narzędzi do realizacji tego niezwykle ambitnego celu jest mechanizm rozszerzonej odpowiedzialności producenta (ROP), który ma zapewnić należyte dofinansowanie polskiego systemu zbiórki, transportu i recyklingu odpadów opakowaniowych.

Słowa kluczowe: rozszerzona odpowiedzialność producenta, gospodarka o obiegu zamkniętym, pakowania, odpady opakowaniowe, zrównoważony rozwój

Poland, as a member country of the European Union, is obliged to achieve very high levels of recycling in relation to packaging waste produced in our country. One of the tools to achieve this extremely ambitious goal is the Extended Producer Responsibility (EPR) mechanism, which is to ensure proper financing of the Polish system of collection, transport and recycling of packaging waste.

Key words: extended producer responsibility, circular economy, packaging, packaging waste, sustainable development

W wykazie prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów pod numerem UC81 zamieszczono długo oczekiwany projekt ustawy o zmianie ustawy o gospodarce opakowaniami i odpadami opakowaniowymi oraz niektórych innych ustaw. Celem wdrażanych przepisów jest transpozycja do prawa krajowego europejskich wymogów w zakresie rozszerzonej odpowiedzialności producenta (ROP), dotyczącej gospodarki opakowaniami i odpadami opakowaniowymi [1].

System ROP definiowany jest jako zestaw środków podejmowanych przez państwa członkowskie, zobowiązujących producentów do ponoszenia finansowej i/lub organizacyjnej odpowiedzialności za gospodarowanie ich produktami na etapie cyklu życia, gdy stają się one odpadami. W praktyce oznacza to, że przedsiębiorcy wprowadzający do obrotu wyroby w opakowaniach mają ustawowy [2] obowiązek zapewnienia odzysku, w tym recyklingu odpadów opakowaniowych, który mogą realizować samodzielnie (odpowiedzialność organizacyjna) lub za pośrednictwem organizacji odzysku opakowań (odpowiedzialność finansowa).

W Polsce uregulowania w tej dziedzinie obowiązują od 2002 r., jednakże są one powszechnie uznawane za niewystarczające do osiągnięcia ambitnych unijnych celów w zakresie przetwarzania odpadów opakowaniowych. Pierwszym zarzutem wobec krajowych rozwiązań jest znaczne niedofin-

ansowanie systemu zbierania, transportu, sortowania i recyklingu zużytych opakowań, co przekłada się na relatywnie małą efektywność prowadzonych procesów zagospodarowania tego rodzaju odpadów.

Według szacunków Krajowej Izby Gospodarczej, przedsiębiorcy wprowadzający do obrotu produkty w opakowaniach powinni ponosić koszty związane z ROP na poziomie około 2-2,5 mld zł rocznie, a tymczasem obciążenia krajowego sektora biznesu oscylują aktualnie na poziomie zaledwie 120-150 mln zł, co czyni polskie realia jednymi z najtańszych w Europie.

Kolejny zarzut dotyczy silnie rozwiniętej nad Wisłą szarej strefy w gospodarce odpadami, która oprócz pożarów odpadów i ich porzucania w niewłaściwych miejscach, objawia się również przez wystawianie nierzetelnych dokumentów potwierdzających recykling i odzysk odpadów opakowaniowych. Tego rodzaju dokumenty albo obejmują odpady, które nigdy nie zostały wytworzone, a tym bardziej zebrane i podane recyklingowi, co stanowi ewidentne fałszerstwo, albo też nigdy nie stanowiły zużytych opakowań, co uniemożliwia prawidłowe potwierdzenie realizacji obowiązków ustawowych. Z drugiej strony, według danych GUS [3], w 2018 r. na polski rynek wprowadzone zostało łącznie ok. 5,5 mln ton opakowań, co powoduje, że systemem ROP objęty jest również duży wolumen codziennie wytwarzanych odpadów opakowaniowych. Nie jest to zatem problem, który

można zbagatelizować, zarówno z punktu widzenia ekologii, jak i ekonomii.

Europejska wizja w polskich realiach

W odniesieniu do finansowania systemu zbierania i recyklingu odpadów opakowaniowych wymagania UE precyzyjnie wskazują, jakiego rodzaju obciążenia ponosić mają przedsiębiorcy wprowadzający do obrotu produkty w opakowaniach [1]:

- koszty selektywnej zbiórki, transportu i przetwarzania odpadów, po uwzględnieniu dochodów ze sprzedaży surowców wtórnych oraz nieodebranych kaucji,
- koszty dostarczania posiadaczom odpadów odpowiednich informacji, związane przede wszystkim z prowadzeniem szeroko pojętych działań edukacyjnych,
- koszty gromadzenia danych i sprawozdawczości, dotyczące zarówno wprowadzanych opakowań, jak i wytwarzanych odpadów opakowaniowych.

Wyraźnie zatem widać, że wysokość wkładów finansowych wynikających z ROP jest przede wszystkim zależna od faktycznych kosztów zagospodarowania danego rodzaju odpadu opakowaniowego, które z kolei są bezpośrednio związane z właściwościami wykorzystywanych opakowań. Zastosowanie tego rozwiązania przyczyni się do naturalnego wyeliminowania z rynku materiałów opakowaniowych nienadających się do ponownego użycia lub recyklingu materiałowego, ponieważ wysokie

Tab. Aktualne i przyszłe poziomy recyklingu odpadów opakowaniowych

Rodzaj opakowań	2021 r.	2025 r.	2030 r.
Opakowania z tworzyw sztucznych	23,5%	50%	55%
Opakowania z aluminium	51%	50%	60%
Opakowania ze stali	51%	70%	80%
Opakowania z papieru i tektury	61%	75%	85%
Opakowania ze szkła	61%	70%	75%
Opakowania z drewna	16%	25%	30%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie krajowych [2] i unijnych [6] przepisów prawnych

opłaty za ich wprowadzanie do obrotu powinny być czynnikiem zniechęcającym do ich stosowania oraz zachęcającym do poszukiwania bardziej ekologicznych i ekonomicznych zamienników. Przykładem takiego asortymentu są chociażby opakowania papierowe o wysokich własnościach barierowych, które zawierają nawet do 20% innych materiałów, ze względu na obecność powłoki polimerowej [4]. Z punktu widzenia ochrony środowiska najkorzystniejsze są natomiast opakowania monomateriałowe (jednorodne), których poszczególne elementy i części składowe nadają się do opróżnienia i rozdzielania już na etapie gospodarstw domowych.

W trendach rynkowych i konsumencjach coraz większego znaczenia nabiera zatem ekoprojektowanie opakowań, które przez włączanie aspektów środowiskowych do procesów ich projektowania i rozwoju staje się praktycznym narzędziem realizacji rozszerzonej odpowiedzialności producenta. Szara strefa dotycząca odpadów opakowaniowych ma z kolei zostać ograniczona przez ustanowienie nowego, niezależnego organu nadzorczego oraz zapewnienie ciągłego dialogu między wszystkimi interesariuszami, w tym przede wszystkim producentami i dystrybutorami, podmiotami

gospodarującymi odpadami, władzami lokalnymi oraz organizacjami społeczeństwa obywatelskiego [1].

W Polsce rolę „regulatora rynku” prawdopodobnie obejmie Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy, który dotychczasowo był m.in. odpowiedzialny za wykonanie i rozwój bazy danych o produktach i opakowaniach oraz o gospodarce odpadami (BDO).

W kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym

Dofinansowanie systemu gospodarki odpadami opakowaniowymi oraz likwidacja zjawisk patologicznych w tym zakresie mają bezpośrednio przyczynić się do osiągnięcia przez Polskę unijnych poziomów recyklingu, które zostały przedstawione w tab. Procentowa różnica między bieżącym rokiem, a kolejnymi latami (2025 i 2030) jest szczególnie widoczna w przypadku opakowań z tworzyw sztucznych, które stanowią bardzo zróżnicowany asortyment, zarówno pod względem materiałowym, jak i pod kątem wartości finansowej.

Przykładowo, według danych firmy Deloitte [5], udział tworzywa PET w odpadach zbieranych selektywnie w gospodarstwach domowych wynosi 29%, przy jego średniej

wartości 1200 zł/Mg, natomiast tworzywo typu EPS charakteryzuje się udziałem na poziomie 0,8% i wartością ok. 400 zł/Mg. Należy jednak pamiętać, że wartość poszczególnych rodzajów surowców wtórnych jest uzależniona od wielu czynników, z których najważniejszym jest jakość i czystość wysortowanego odpadu, tak więc uwzględnienie dochodów z ich sprzedaży w wysokości przyszłych opłat ponoszonych przez przedsiębiorców wprowadzających do obrotu produkty w opakowaniach jest niezwykle trudnym zadaniem, wymagającym szybkiego reagowania na zmieniające się uwarunkowania handlowe, prawne i ekonomiczne.

Niezależnie od obowiązujących w danej chwili poziomów recyklingu należy zdecydowanie podkreślić, że ich osiągnięcie przez państwa członkowskie nie jest celem samym w sobie. Nadrzędnym zadaniem dla całej UE jest bowiem dążenie do wdrożenia gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ), której głównym założeniem jest rezygnacja przez firmy i konsumentów z modelu linearnego korzystania z dużych ilości łatwo dostępnych zasobów i przejście na nowy model przemysłowy, w którym przepływy materiałów, energii, pracy i informacji wchodzą ze sobą w interakcje i z założenia promują wzmacniający się, zdolny do regeneracji i bardziej produktywny system gospodarczy [7]. W związku z powyższym nie bez powodu ograniczenie konsumpcji jest uważane za jeden z warunków osiągnięcia poprawy stanu środowiska [8], ponieważ najlepszym opakowaniem, oczywiście wyłącznie z punktu widzenia ekologii, jest takie, którego nie ma.

Literatura

- [1] Directive (EU) 2018/851 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive 2008/98/EC on waste (L 150/109, 14.6.2018).
- [2] Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o gospodarce opakowaniami i odpadami opakowaniowymi (DzU 2013 poz. 888 z późniejszymi zmianami).
- [3] GUS. 2020. *Ochrona środowiska 2020*. Główny Urząd Statystyczny. Warszawa.
- [4] Finna D. 2021. Czy papier barierowy zastąpi plastikowe opakowania? *Opakowanie* nr 4/2021.
- [5] Deloitte. 2021. Szacunek kosztu netto selektywnej zbiórki, transportu i zagospodarowania selektywnie zbieranych odpadów opakowaniowych pochodzących z gospodarstw domowych. Deloitte. Warszawa.
- [6] Directive (EU) 2018/852 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive 94/62/EC on packaging and packaging waste (L 150/141, 14.6.2018).
- [7] Schwab K. 2018. *Czwarta rewolucja przemysłowa*. Wydawnictwo Studio EMKA. Warszawa. s. 88.
- [8] Żylicz T. 2021. Skromność. *Aura* nr 4/2021.

